

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน ต.หนองพอก อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด

ประวัติและความเป็นมา

การรวมตัวของเครือข่ายมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ปี 2542 จากการเข้าร่วมโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาเกษตรกรแบบยั่งยืนซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ(UNDP)เกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งมีการเผยแพร่แนวคิดและวิธีการของเกษตรกรมยั่งยืนหลังจากโครงการนี้สิ้นสุดลง กลุ่มได้มีการเชื่อมกันสร้างเครือข่ายต่อ มีการทำกิจกรรมร่วมกันและพัฒนาเป็นลำดับดังนี้

* ปี 2546 ได้ร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรกรมยั่งยืนผ่านโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต

* ปี 2549 กลุ่มประสบปัญหาหาราคาปุ๋ยแพง จึงได้มีการดูงานแลกเปลี่ยนข้อมูลและมีการใช้จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง และได้รวมกันตั้งเป็นสมาคมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์

* ปี 2552 ภายหลังได้ตั้งเป็นสมาคมมาแล้ว 2 ปี พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการทำธุรกรรม จึงได้รวมกันเป็น “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน” มีสมาชิก 6 จังหวัด ได้แก่ ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ บุรีรัมย์ มุกดาหาร สกลนคร และนครพนม

* ปี 2554-2556 ได้มีสมัครเข้าเพิ่มอีก 2 จังหวัด คือ ศรีสะเกษ และมหาสารคาม

* ปัจจุบันได้มีวิสาหกิจชุมชนจากจังหวัดมาร่วมกับเครือข่ายเพิ่มเติมรวมทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ มุกดาหาร สกลนคร และนครพนม ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตร

อินทรีย์อีสาน” ชื่อย่อคือ “ควช.กอ” และใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า “The E-san community Enterprise Agrarian Networks” และใช้ชื่อย่อว่า ECEAN โดยมีสัญลักษณ์ดังภาพ

สถานที่ตั้ง

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ 94 บ้านชาติ ต.หนองพอก อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170 โทร. 043-519769 มีสมาชิกและพื้นที่ผลิตกระจายอยู่ใน 8 จังหวัด

แปลงสาธิตการปลูกข้าวตั้งอยู่บริเวณกลุ่มฯ

โครงสร้างการบริหาร

สมาชิก

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสานประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน 8 จังหวัดคือ มีสมาชิกทั้งสิ้น 2,058 ราย มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวจำนวน 7,956ไร่ มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) สกลนคร มีสมาชิก 287 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 3,236 ไร่
- 2) มุกดาหาร มีสมาชิก 105 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 1,362 ไร่
- 3) ศรีสะเกษ มีสมาชิก 24 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 120 กว่าไร่
- 4) มหาสารคาม มีสมาชิก 32 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 200 ไร่
- 5) บุรีรัมย์ มีสมาชิก 310 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 4,610 ไร่
- 6) ร้อยเอ็ด มีสมาชิก 760 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 1,200 ไร่
- 7) อำนาจเจริญ มีสมาชิก 120 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 1,463 ไร่
- 8) นครพนม มีสมาชิก 67 ครัวเรือน พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ 520 ไร่

โครงสร้าง

โครงสร้างการบริหารงานของเครือข่ายประกอบด้วยคณะกรรมการ 2 คณะ คือ

คณะกรรมการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยประธานเครือข่าย คณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งเป็นตัวแทนวิสาหกิจชุมชนจาก 8 จังหวัดๆ ละ 3 คน รวม 24 คน โดยคณะกรรมการมีวาระงาน 2 ปี และมีศูนย์กลางการบริหารงานคือ สำนักงานเครือข่ายฯ มีผู้อำนวยการสำนักงาน 1 คน เจ้าหน้าที่ 2 คน ตั้งอยู่จังหวัดร้อยเอ็ด

คณะกรรมการบริหาร มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และร่วมกันวางแผนการผลิต การตลาด การสื่อสารประชาสัมพันธ์ และขับเคลื่อนธุรกิจของเครือข่ายฯ ให้มีความมั่นคง และสามารถก้าวต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง

คณะกรรมการบริหารในปี 2557 ประกอบด้วย

1. ร.ต.โกสินทร์ ศรีสิทธิ์ ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร และประธานเครือข่ายฯ
2. นายถวิล คงศรีรอด ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด
3. นางขจีรัตน์ เสาว์สิงห์ ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์
4. นายวันสุข บุญเงิน ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ
5. นายสุรศักดิ์ นาอุดม ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสกลนคร
6. นายศักดิ์ดา ศรีมณีรัตน์ ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครพนม
7. นายหนูกัน อุทัยสา ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดมหาสารคาม
8. นายทำนอง ท่อโฮสง ประธานวิสาหกิจชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
9. ดร.รณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล ผู้อำนวยการสำนักงานเครือข่ายฯ/
เลขานุการเครือข่าย

คณะกรรมการดำเนินงานมีหน้าที่ในการส่งเสริม พัฒนา และควบคุมดูแลการผลิตของเกษตรกรให้เป็นไปตามการกำหนดคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัย โดยคณะกรรมการดำเนินงานแบ่งเป็น 1) กรรมการฝ่ายสำรวจดูแล และขยายพื้นที่เพาะปลูก 2) กรรมการฝ่ายวิชาการ และ 3) กรรมการฝ่ายเทคโนโลยีการเกษตร

การบริหารเครือข่าย

ประชุมคณะกรรมการบริหารอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

คณะกรรมการบริหารมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยประธานวิสาหกิจชุมชนแต่ละจังหวัดจะเดินทางมาประชุมร่วมกันที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นศูนย์กลางการบริหารงานของเครือข่ายฯ เพื่อร่วมกันวางแผนการผลิต การตลาด การกำหนดกฎเกณฑ์ ข้อตกลงต่างๆ ภายในเครือข่าย และนำปัญหาของแต่ละจังหวัดเข้ามาปรึกษาหารือและร่วมกันหาทางออกให้กับ

ปัญหานั้นๆ หากมีงานด่วนหรืองานที่ต้องอาศัยการตัดสินใจอย่างละเอียดอ่อน เช่น การทำสัญญาทางธุรกิจ หรือการตัดสินใจทางธุรกิจ จะมีการประชุมกันมากกว่า 1 ครั้ง และถ้าเป็นการประชุมอย่างเร่งด่วน เครือข่ายฯจะใช้วิธีการประชุมทางโทรศัพท์แทนการเดินทางมาร้อยเอ็ด ทั้งนี้ เครือข่ายได้จ่ายค่าตอบแทนและค่าเดินทาง ให้กับประธานวิสาหกิจชุมชนที่มาประชุมที่ศูนย์ร้อยเอ็ดทุกครั้ง

ประชุมคณะกรรมาการ

วิสาหกิจชุมชนแต่ละจังหวัดส่งเสริมและพัฒนากการผลิตภายในจังหวัด

หลังการประชุม ประธานวิสาหกิจชุมชนของแต่ละจังหวัดจะไปกระจายเผยแพร่ ทำความเข้าใจให้กับสมาชิกในกลุ่ม และปรับใช้ให้เหมาะสมกับการบริหารงานของกลุ่มต่อไป โดยที่ทางเครือข่ายฯ ไม่ได้กำหนดปริมาณการผลิตแต่อย่างใด ผลผลิตที่กลุ่มผลิตได้ เครือข่ายฯจะเป็นผู้รับซื้อและทำการตลาด ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจที่กระจายอยู่ใน 8 จังหวัด จึงมีหน้าที่หลักในการพัฒนาและส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ การควบคุมมาตรฐานความปลอดภัย การจัดการผลประโยชน์ให้กับสมาชิก

มีกฎระเบียบและทุนในการดำเนินการ

ในการบริหารเครือข่ายได้มีการกำหนด กฎระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ข้อบังคับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน บัญญัติ 10 ประการ ในการผลิตข้าวอินทรีย์มาตรฐานสากล เป็นต้น

สำหรับทุนการดำเนินการ เป็นทุนที่ได้จากผลประกอบการในทุกปี โดยเก็บเป็นเงินสะสมและมีแผนปฏิบัติการประจำปีทุกปีเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางของเครือข่ายฯ และเป็นกรอบในการใช้งบประมาณให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และคุ้มค่า

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1) ผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกตลาดต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 105 ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ของสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา

2) ผลิตภัณฑ์ที่ขายภายในประเทศ ส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์พื้นบ้านหรือข้าวสีต่างๆ ที่ผลิตด้วยกระบวนการแบบอินทรีย์ทั้งหมด ได้แก่ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมนิล ข้าวหอมมะลิแดง ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ของสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกัน

ผลิตภัณฑ์ประเภทข้าว

3) ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวที่กลุ่มผลิตได้ทั้งหมด ได้แก่ ผงจมูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ น้ำมันรำข้าว แบ่งทำโดนัท

ผงจมูกข้าวไรซ์เบอร์รี่

น้ำมันรำข้าว

การเข้าสู่เกษตรกรอินทรีย์

การเข้าสู่เกษตรกรอินทรีย์ของเครือข่ายฯ เป็นผลต่อเนื่องจากการเข้าร่วมโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนได้รับการสนับสนุนทุนจาก UNDP ตั้งแต่ปี 2542 ทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสเรียนรู้แนวคิดและเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืนรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลาเกือบ 20 ปี ซึ่งในระหว่างนี้ เกษตรกรได้มีการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันพัฒนาการผลิตและการตลาดอย่างจริงจัง ทั้งนี้เกษตรกรได้เลือกเกษตรกรอินทรีย์ เป็นรูปแบบการผลิตหลักของกลุ่ม และจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์มาอย่างยาวนาน จนกระทั่งตกผลึกทางความคิดส่งผลให้เกษตรกรกลุ่มนี้สามารถเข้าสู่การทำเกษตรอินทรีย์ได้อย่างยั่งยืนจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ระบบการผลิตและการจัดการกลุ่ม

ระบบการผลิตและการจัดการกลุ่มแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นเพื่อการบริหารจัดการผลผลิตจำนวนมากเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสามารถกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มขนาดใหญ่ที่กระจายอยู่ใน 8 จังหวัดภาคอีสาน อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกชาวนาอีสาน

แปลงปลูกข้าวของกลุ่ม

แนวคิดและอุดมการณ์ : ลดต้นทุนและรักษาสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศน์

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน ได้ทำการผลิตตามแนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่ม คือการลดต้นทุน และรักษาสภาพแวดล้อม

ลดต้นทุนการผลิต

* ลดต้นทุนปุ๋ย สมาชิก ได้เริ่มเรียนรู้การใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์สังเคราะห์แสงในตนเอง โดยการเพาะเลี้ยงจุลินทรีย์สายพันธุ์PSB (Photo

Synthesis Bacteria) ซึ่งเป็นจุลินทรีย์ในตระกูล EM ที่มีประสิทธิภาพในการย่อยสลายสูง และสามารถสังเคราะห์แสงในตนเองได้ เมื่อนำจุลินทรีย์ดังกล่าวลงดินในรูปของปุ๋ยหมักทำให้จุลินทรีย์ดึงเอาออกซิเจนและไนโตรเจนในอากาศมาตรึงไว้ในดิน และสังเคราะห์แสงจนได้อนุพันธ์ของโปรตีนและเก็บไว้ในรูปของคลอโรฟิลล์ ซึ่งอุดมด้วยธาตุอาหารที่พืชต้องการอย่างครบถ้วนตามธรรมชาติ ต้นข้าวสามารถดูดซึมเอาธาตุอาหารเหล่านั้นไปใช้ได้ทันที ไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีแต่อย่างใด

* ลดต้นทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกฯ ได้นำนวัตกรรมใหม่มาใช้ในการทำนาคือการทำนาแบบโยนกกล้า จนกลายเป็นต้นแบบของการทำนาเพื่อการลดต้นทุน ก่อนหน้านี้สมาชิกฯ บางรายได้ทำนาหว่าน ซึ่งใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวในปริมาณที่มากกว่าคือ 25-40 กิโลกรัมต่อไร่ นาที่ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว 10-15 กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อได้นำนวัตกรรมการทำนาโยนมาใช้พบว่าสามารถลดปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวลงเหลือ 3 กิโลกรัมต่อไร่ ทำให้ประหยัดอย่างเห็นได้ชัด

* ลดต้นทุนการใช้สารเคมี การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชและโรคแมลง หมดความจำเป็นลงทันที เมื่อสมาชิกฯ หันมาทำนาอินทรีย์ ต้นข้าวมีความแข็งแรง มีภูมิต้านทานโรคสูง ใบข้าวแข็งแรงมีขนยาวคมไม่เป็นที่ต้องการของแมลงศัตรูพืช หากยังมีบ้างสมาชิกฯ ใช้วิธีไล่แมลงแทนการฆ่าแมลง โดยใช้สารสกัดจากใบสะเดาผสมตะไคร้หอม และน้ำส้มควันไม้ฉีดพ่น แทนใช้สารเคมีฆ่าแมลง ส่วนวัชพืช สมาชิกฯ ใช้วิธีการถอนนำมาหมักเป็นปุ๋ยพืชสด โดยหมักรวมกันกับหอยเชอรี่ซึ่งเป็นศัตรูข้าวตัวฉกาจ ที่สมาชิกฯ ได้เก็บมาจากฟืนนาแทนการใช้สารเคมีฆ่า แล้วยังสามารถนำไปสร้างประโยชน์แก่ต้นข้าวได้อย่างมหาศาลอีกด้วย

* ลดต้นทุนแรงงานการทำนาแบบโยนกกล้าสามารถลดต้นทุนแรงงานได้อย่างมาก สมาชิกฯ สามารถทำเองได้เนื่องจากแรงงาน 1 คน สามารถโยนได้ 2-3 ไร่ ต่อวัน ตัดปัญหาการจ้างแรงงานในการทำนาลงได้มากเนื่องจากแรงงานมีราคาแพงมาก 250-300 บาทต่อวัน และยังต้องรับผิดชอบค่าอาหาร

ค่าเครื่องตี๋มอีก ถ้าไม่เปลี่ยนวิธีการก็ขาดทุนตั้งแต่เริ่มต้นแล้วทีเดียว การนวดข้าว
สมาชิกฯ ได้ใช้เครื่องนวดประดิษฐ์เองสามารรถใช้เครื่องยนต์ หรือมอเตอร์
เป็นตัวจุดหมุนสามารถทำงานคนเดียวได้ รวดเร็วประหยัดเวลา ประหยัด
แรงงานและได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพสูง

รักษาลี้งแวดล้อมและระบบนิเวศน์

สมาชิกไม่เผาฟางข้าวและตอซัง แต่ได้มีการไถกลบตอซังข้าว ทำให้
ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ในกรณีที่มีการทำนาปีละ 2 ครั้งไม่สามารถทำให้ปลูกพืช
คลุมดินเช่น ถั่วพริ้ว ปอเทือง ได้ สมาชิกฯ จึงใช้วิธีปล่อยให้ต้นข้าวเรือ ต้นหญ้า
และวัชพืชต่างๆ เกิดและเจริญงอกงามได้อย่างเต็มที่ ก่อนลงทำนาปรังได้นำเอา
มูลสัตว์ และปุ๋ยอินทรีย์ใส่ลงไปในพื้นที่นา ในอัตรา มูลสัตว์ 200 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ย
อินทรีย์ 100 กิโลกรัมต่อไร่ แล้วไถกลบอีกครั้งหนึ่ง ทิ้งไว้อย่างน้อย 15 วัน ก่อน
เริ่มทำการเพาะปลูก ผลจากการปฏิบัติเช่นนั้น เมื่อฝนเริ่มโปรยปราย มีน้ำขังใน
ท้องนา ความอัครรรยเริ่มเกิดขึ้น ลูกอืดกบ เขียด แมงกระง่า แมงคันโซ่ แมงดา
และสัตว์น้ำตัวเล็กๆ และไล่เดือนดิน ที่หายไปนานแล้วจนคนรุ่นหลังไม่เคยเห็นได้
ปรากฏให้เห็นแม้อย่างไม่มากแต่ก็เป็น สัญญาณที่ดีของระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์
จนเวลาผ่านไป ถึงปัจจุบัน ระบบนิเวศน์ในพื้นที่นาของสมาชิกฯ ต่างอุดมสมบูรณ์
เป็นที่ประจักษ์

การปฏิบัติ : บัญญัติ 10 ประการ

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน ซึ่งยึดมั่นในการผลิต
ตามแนวทางเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง และได้เข้ารับการประเมินมาตรฐาน
เกษตรอินทรีย์สากล ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับสมาชิก เรียกกันว่า บัญญัติ
10 ประการ ดังนี้

1. ห้ามใช้สารเคมีสังเคราะห์ใดๆ เช่น ปุ๋ยยูเรีย, ปุ๋ยเคมีต่างๆ
ในแปลงกล้าหรือพืชชนิดอื่นๆที่ปลูกร่วมและหลังนาในแปลงนานั้นด้วย

2. ห้ามใช้สารกำจัดศัตรูพืชใดๆ เช่น สารกำจัดวัชพืช, แมลง และโรคพืช หากเกษตรกรต้องการซื้อปัจจัยการผลิตอื่นใด ต้องตรวจสอบ และสอบถามจากกลุ่มว่า ปัจจัยการผลิตนั้นอนุญาตให้ใช้ได้ตามกฎหมายหรือไม่ และต้องมีเอกสารยืนยันประกอบปัจจัยการผลิตดังกล่าว ตลอดจนได้รับอนุญาตจากหน่วยงานให้การรับรองด้วย

3. สร้างความหลากหลาย โดยการปลูกพืชหมุนเวียนหรือการปลูกพืชร่วม (ไม่ใช่พืชเชิงเดี่ยว) หากเป็นไปได้ ให้มีการใช้ปุ๋ยพืชสด พืชตระกูลถั่ว หลีกเลี่ยงการเผา และไถกลบตอซังแทน

4. ใช้เมล็ดพันธุ์อินทรีย์ โดยการเก็บเมล็ดพันธุ์เอง หรือจากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ หากจำเป็นต้องใช้ เมล็ดพันธุ์จากแหล่งอื่น ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ได้ และมีการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากกลุ่มที่ผลิตยืนยันว่าไม่มีเมล็ดพันธุ์อินทรีย์อยู่ ไม่สามารถที่จัดหาและไม่ได้มีการคลุกสารเคมี นั่นคือการใช้เมล็ดพันธุ์จากแหล่งอื่นนั้น กลุ่มจะต้องเป็นผู้จัดหามาให้เกษตรกร

5. ป้องกันการปนเปื้อน เช่น สารเคมีที่มาจากฟาร์มหรือไหลมากับน้ำจากแปลงข้างเคียง หากแปลงข้างเคียงมีการใช้สารเคมี เกษตรกรรายนั้นยังสามารถทำเกษตรอินทรีย์ได้ แต่เกษตรกรจำเป็นที่จะต้องจัดทำแนวกันชนที่มีคันนาสูงเพียงพอที่จะป้องกันการปนเปื้อนได้

6. ปรับเปลี่ยนแปลงนาทั้งหมดให้เป็นนาอินทรีย์ (ห้ามไม่ให้มีการผลิตคู่ขนาน) ห้ามเกษตรกรรายเดียวนั้นปลูกพืชชนิดเดียวกันที่เป็นทั้งอินทรีย์และไม่อินทรีย์ แม้ว่าเป็นแปลงนาคนละแปลง นอกจากนี้แล้ว แปลงนาทุกแปลงของเกษตรกรจะต้องได้รับการตรวจสอบและจัดทำเอกสารประกอบ ก่อนที่เกษตรกรจะจำหน่ายข้าวอินทรีย์จากนาอินทรีย์ได้ นาที่เหลือของเกษตรกรต้องอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนก่อน

7. ก่อนที่จะจำหน่ายข้าวเป็นข้าวอินทรีย์ได้นั้น แปลงนาที่ปลูกข้าว นั้นต้องผ่านระยะปรับเปลี่ยนเป็นเวลา 3 ปี ระยะเวลาปรับเปลี่ยน 3 ปี จะนับ

จากครั้งสุดท้ายที่ได้มีการใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่ได้อนุญาตให้ใช้ในระบบเกษตรอินทรีย์ (เช่น ปุ๋ยเคมี, เมล็ดพันธุ์ดัดแปลง) จนถึงเวลาเก็บเกี่ยวของปีที่สาม มีระยะเวลาการปรับเปลี่ยน ดังนี้

1) ปีแรกเตรียมตัว ยกเลิกใช้สารเคมีแล้วเป็น “Non chemical” หรือเกษตรปลอดภัย Good Agricultural Practices : GAP

2) ปีที่สองเกษตรอินทรีย์ปรับเปลี่ยนปีที่ 1 เริ่มเป็น IC1 “Inconventional 1” (IC-1)

3) ปีที่สามเกษตรอินทรีย์ปรับเปลี่ยนปีที่ 2 เริ่มเป็น IC2 “Inconventional 2” (IC-2)

4) ปีที่สี่ เป็นเกษตรอินทรีย์ (Organic) ที่สามารถส่งออกต่างประเทศได้ทั้งตลาดในยุโรป และอเมริกา

นอกจากนี้แล้ว ต้องมีการตรวจสอบทั้งโดยระบบตรวจสอบภายใน และภายนอกเป็นเวลา 2 ปี จึงสามารถพิจารณาให้เป็นเกษตรอินทรีย์ได้

8. การแยกผลผลิตและการแสดงฉลาก ให้เก็บข้าวอินทรีย์แยกจากข้าวชนิดอื่น (เช่น ข้าวจากนา ปรับเปลี่ยน) ตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บเกี่ยว, การตากข้าว และการเก็บข้าว ให้ใช้เฉพาะกระสอบที่สะอาดและมีการแสดงฉลากบรรจุข้าวอินทรีย์ (ห้ามไม่ให้ใช้ถุงปุ๋ยเก่าเด็ดขาด)

9. การบันทึกและจัดเก็บเอกสาร เกษตรกรต้องทำบันทึกประจำฟาร์มและเก็บเอกสารไว้ทุกครั้ง สำหรับตัวเกษตรกรเองและ สำหรับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน

10. ข้อตกลงและการให้ความร่วมมือกับการตรวจสอบภายในและภายนอก ให้เกษตรกรแจ้งทางโครงการหากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

การผลิตต้องได้ปริมาณและคุณภาพ

กลุ่มให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลผลิต ได้มีการกำหนดเป้าหมายการผลิตสำหรับสมาชิกใหม่ ต้องได้ผลผลิตข้าวหอมมะลิ 105 อินทรี้อย่างน้อย 350 กิโลกรัมต่อไร่ และเพิ่มขึ้นปีละ 150 กิโลกรัมต่อไร่ ทุกปี และต้องได้ผลผลิตเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 800 กิโลกรัมต่อไร่ ภายหลังจากปีที่ 4 เป็นต้นไป ส่วนข้าวพันธุ์อื่นๆ ผลผลิตเฉลี่ยเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าปีละ 80 กิโลกรัมต่อไร่ และไม่ต่ำกว่า 600 กิโลกรัมต่อไร่ ในปีที 4 ส่วนต้นทุนการผลิตข้าวอินทรีของสมาชิกเฉลี่ยประมาณ 3,500-4,000 บาทต่อไร่ ทั้งนี้สมาชิกได้ให้ข้อมูลว่ากรณีสมาชิกผลิตได้ผลผลิตเฉลี่ย 600-800 กิโลกรัมต่อไร่ นั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีมาเป็นเวลานาน ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์มาก เกษตรกรผู้ผลิตเองได้รับการบ่มเพาะองค์ความรู้ และมีประสบการณ์มายาวนาน จนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในการผลิต

สำหรับคุณภาพ กลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีซึ่งมาตรฐานระดับประเทศ และมาตรฐานระดับสากล

ผลตอบแทนสู่สมาชิก : จำหน่ายได้ราคาสูง และได้ผลตอบแทนด้านอื่น

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีอีสาน รับซื้อผลผลิตของสมาชิกสูงกว่าราคาท้องตลาด แต่มีระดับราคาที่แตกต่างกันตามระดับ ของระยะการผลิตอินทรี กล่าวคือ สินค้าระดับปลอดภัย เครือข่ายจะซื้อข้าวจากสมาชิกตามราคาท้องตลาด สินค้าเกษตรอินทรีระยะปรับเปลี่ยนปีที่ 1 เครือข่ายจะรับซื้อในราคาตลาดและบวกเพิ่มอีกตันละ 300 บาท ปีที่ 3 หรือเกษตรอินทรีระยะปรับเปลี่ยนปีที่ 2 เครือข่ายจะรับเพิ่มราคาอีกตันละ 200 บาท และระยะการปรับเปลี่ยนจนกระทั่งได้เป็นเกษตรอินทรีในปีที่ 4 เครือข่ายจะเพิ่มให้ถึงตันละ 500 บาท และให้ราคาสูงสุดที่ 20 บาท/กก.

นอกจากสมาชิกจำหน่ายข้าวได้ในราคาสูงแล้ว สมาชิกยังมีรายได้จากช่องทางอื่นๆ ดังนี้

* เงินพรีเมียม เป็นเงินที่ผู้ซื้อยินดีจ่ายให้กับสมาชิกฯ เป็นการตอบแทนที่สมาชิกปลูกข้าวที่ดี มีประโยชน์ต่อสุขภาพผู้บริโภค เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้ซื้อต้องการสนับสนุนให้สมาชิกฯ ดำเนินการต่อไปอย่างมีคุณภาพ จึงยอมจ่ายให้ 500 บาทต่อตัน

* เงินเฉลี่ยคืน ข้าวอินทรีย์เป็นข้าวที่ปราศจากสารเคมีและสารสังเคราะห์ ปนเปื้อน ผู้ซื้อจึงยินดีจ่ายค่าใบรับรองให้กับผู้ขาย ดังนั้นวิสาหกิจฯ จะได้รับเงินค่าใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากลูกค้า เฉลี่ย 5 บาทต่อกิโลกรัม วิสาหกิจฯ จึงได้เฉลี่ยคืนกลับไปให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิก กิโลกรัมละ 1 บาท ตามปริมาณข้าวที่สมาชิกนำส่งมายังวิสาหกิจชุมชนฯ

* เงินปันผล จากเงินค่าใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่วิสาหกิจชุมชนฯ ได้รับ เมื่อหักค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการบริหารจัดการ ได้แก่ ค่าประเมินมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ประจำปี ค่าเบี้ยประชุมกรรมการ ค่าตอบแทนค่าวัสดุครุภัณฑ์ และอื่นๆ เมื่อสิ้นปีจะมีเงินเหลือ วิสาหกิจฯ จึงได้ดำเนินการปันผลคือให้เกษตรกรทุกสิ้นปี

สรุปว่า สมาชิกจะได้รับเงินค่าข้าวเฉลี่ยประมาณ ตันละ 22,000- 25,000 บาท นับว่าเป็นรายได้ที่สูง และยังมีกำไรมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากต้นทุนในการทำต่ำกว่าการปลูกข้าวทั่วไป

ข้อคิด/บทเรียนสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการจัดระบบการผลิตและการจัดการกลุ่ม

* การยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของผู้นำ ผู้นำจะต้องมีความซื่อสัตย์ โปร่งใส ผู้นำทุกคนจะต้องร่วมรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจทุกราย

ละเอียด ทุกขั้นตอน รวมถึงการร่วมกันรับทราบปัญหาและหาทางออก บนพื้นฐานความรับผิดชอบร่วมกัน

* ผู้นำมีความเสียสละ และมุ่งมั่นทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.รณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล ได้เสียสละร่างกายและแรงใจในการขับเคลื่อน เครือข่าย รวมทั้งผู้นำกลุ่มคนอื่นๆด้วย เนื่องจากเครือข่ายไม่มีค่าตอบแทนเป็น เงินเดือนให้ผู้นำ แต่ช่วงหลังเครือข่ายได้มีมติจ่ายค่าเดินทางและค่าตอบแทน เป็นรายวัน เพื่อความสะดวกและตอบแทนต่อความเสียสละที่ผู้นำเหล่านี้มีให้ เครือข่ายฯ มาอย่างยาวนาน

* ทีมงานและสมาชิกทำหน้าที่ของตนเองด้วยความรับผิดชอบ ทำงาน ด้วยความเข้มแข็งและมั่นคง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ โดยเฉพาะสมาชิกใน ระยะปรับเปลี่ยน ที่มีผลผลิตลดลงอย่างฮวบฮาบใน 2-3 ปีแรก

* การให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ การผลิตและจัดการกลุ่มอย่างจริงจังก่อนการจัดตั้งเครือข่ายอย่างเป็นทางการ เพื่อให้สามารถคาดเดาถึงปัญหาและอุปสรรค และสามารถเตรียมการรับมือได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

* การให้ความสำคัญกับการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันระหว่างสมาชิกกับ คณะกรรมการของวิสาหกิจชุมชน และระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับส่วนกลาง อย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนธุรกิจที่เป็นผลประโยชน์มหาศาลของคน จำนวนมาก

* การมีผู้นำเครือข่ายที่มีความเสียสละ มีความโปร่งใส รวมทั้งมีความสามารถในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนทำให้เครือข่าย สามารถบริหารจัดการด้านการผลิตและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบมาตรฐานความปลอดภัย

เพื่อให้การกระจายสินค้าของเครือข่าย สามารถมีผลตอบแทนผู้ผลิต ได้อย่างคุ้มค่าและเป็นธรรมมากที่สุด กลุ่มจึงเลือกตลาดต่างประเทศ ซึ่งเป็นตลาดที่ให้การยอมรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ด้วยการให้ราคาซื้อสูงและยังมีส่วนต่างเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการผลิตของสมาชิกให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานปลอดภัย ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคในต่างประเทศ

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เครือข่ายฯ ต้องพัฒนาระบบมาตรฐานความปลอดภัย โดยขอการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จาก EU และ USDA เพื่อให้ผลผลิตของสมาชิกสามารถส่งขายยังตลาดต่างประเทศ ซึ่งเป็นตลาดที่มีการควบคุมดูแลความปลอดภัยของผู้บริโภคในระดับสูงได้

วิธีการดำเนินงานระบบมาตรฐานความปลอดภัย

การขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จาก EU และ USDA โดยการตรวจสอบและประเมินจากบริษัท BCS ซึ่งเป็นหน่วยตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในประเทศเยอรมัน ทำให้สมาชิกเครือข่ายฯ ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่หน่วยตรวจรับรองกำหนดทั้งระบบการผลิต ไปจนถึงการแปรรูป

การบรรจุภัณฑ์ และการขนส่ง ซึ่งทางกลุ่มและเครือข่ายจะมีระบบการตรวจสอบติดตามภายในระดับกลุ่มของแต่ละจังหวัด โดย เครือข่ายจะมีงบประมาณในการอบรมผู้ตรวจสอบภายใน และการลงตรวจแปลงผลิต โดยจะมีอัตราผู้ตรวจแปลง 1 คน และผู้ตรวจสอบภายใน 1 คนต่อเกษตรกร 20 คน กล่าวคือผู้ตรวจแปลงและผู้ตรวจสอบภายในจะต้องทำงานควบคู่กันในการตรวจแปลงของเกษตรกร 20 คน และตรวจสอบภายในอีกครั้ง

ในการตรวจสอบ หากพบว่าเกษตรกรคนใดในกลุ่มมีการใช้สารเคมีในการเกษตร หรือทำผิดกฎระเบียบที่เครือข่ายกำหนดไว้ เครือข่ายมีบทลงโทษโดยการไม่ให้ผ่านทั้งกลุ่ม ส่งผลให้ในกลุ่มมีการตรวจสอบควบคุมกันอย่างเข้มข้นมากขึ้น

สำหรับการตรวจสอบและประเมินมาตรฐานของบริษัท BCS มีการดำเนินการโดยการส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบปีละ 2 ครั้ง คือ ช่วงหลังการเพาะปลูกกับช่วงก่อนเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยแต่ละครั้ง จะมีการตรวจสอบ 2 ประเภท คือ

1) การตรวจสอบหลักฐานการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตทั้งหมดของสมาชิกทุกคนซึ่งข้อมูลเหล่านั้นได้แก่ ข้อมูลพื้นที่ สมาชิก จำนวนพื้นที่ปลูก ปัจจัยการผลิต ขั้นตอนการผลิต ชนิดของผลผลิต ประมาณการจำนวนผลผลิต ข้อมูลเหล่านี้จะถูกจัดเก็บลงในตารางที่เรียกว่า ตาราง AFL เพื่อเป็นหลักฐานการตรวจสอบและประเมิน

2) การสุ่มตรวจแปลงผลิตของสมาชิก ทั้งสมาชิกทั่วไปและสมาชิกที่มีหลักฐานการบันทึกข้อมูลที่ไม่กระจ่างหรือเป็นที่น่าสงสัย

สำหรับงบประมาณที่เครือข่ายนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการขอการรับรองมาตรฐานปีละ 350,000 บาท จำนวน 2 ใบ รวมเป็นเงิน 700,000 บาท ต่อปีรวมถึงงบประมาณที่นำมาใช้ในการอบรมผู้ตรวจสอบภายในและค่าลงตรวจแปลงของผู้ตรวจสอบภายในเหล่านี้ มีที่มาจากการจัดการจัดการบวกต้นทุนส่วนนี้เข้าไปในราคาขาย หากเป็นราคาข้าวเปลือกจะคิดเพิ่มกิโลกรัมละ 3 บาท ส่วนข้าวขาวสีแล้วเพิ่มราคา กิโลกรัมละ 5 บาท

สิ่งที่เอื้อให้ดำเนินการในระบบมาตรฐานความปลอดภัย

* การปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติที่ดีในการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นการเกษตรที่ให้มากกว่าราคาข้าวสูง ไม่ว่าจะเป็น สุขภาพที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี มิตรภาพ โอกาส เป็นต้น

* ความร่วมมือร่วมใจกันของคณะกรรมการและสมาชิกในการร่วมกันตรวจสอบ ดูแล เป็นหูเป็นตา ด้วยความซื่อสัตย์และรับผิดชอบ

ระบบการกระจายสินค้า

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีแนวคิดในการดำเนินงานว่า ในการกระจายสินค้าของเครือข่ายฯ ยึดหลักความเข้าใจระหว่างผู้ผลิต ผู้แปรรูป และผู้ซื้อสินค้า ภายใต้ข้อตกลงที่ได้กำหนดและยอมรับร่วมกันและต้องการกระจายสินค้าด้วยช่องทางที่สามารถรักษาคุณภาพ ความสดใหม่และความปลอดภัยของสินค้าตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

วิธีการดำเนินการแปรรูปและกระจายสินค้า

หลังจากรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เครือข่ายฯ จะแบ่งผลผลิตออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ส่งขายตลาดภายในประเทศและส่วนที่ส่งออกต่างประเทศ

ตลาดภายในประเทศส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์พื้นบ้านหรือข้าวสีต่างๆ เช่น ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมนิล ข้าวหอมมะลิแดง แปรรูปโดยโรงสีขนาดเล็กของเครือข่ายฯ มีการหาตลาดโดยเจ้าหน้าที่ในเครือข่ายฯ ที่จะนำสินค้าไปประชาสัมพันธ์ในงานแสดงสินค้าต่างๆ เมื่อมีลูกค้าสนใจและตั้งใจในรสชาติของข้าว ทำให้เกิดการบอกต่อ และเกิดการขยายตัวของตลาดอย่างต่อเนื่อง ช่องทางการขายข้าวพันธุ์พื้นบ้าน จะมีทั้งขายปลีกและขายส่ง สำหรับการขายปลีกจะขายผ่านงานแสดงสินค้า และผ่านหน้าร้านในตัวเมืองร้อยเอ็ด สำหรับ

การขายส่ง จะขายให้กับลูกค้ารายใหญ่เป็นประจำ เช่น หงษ์ทอง มาบุญครอง
โครงการรักษาน้ำเกิด โครงการทูปิ่นมเบอร์วัน

โรงสีขนาดเล็กของเครือข่ายฯ

ลานตากข้าวเปลือก

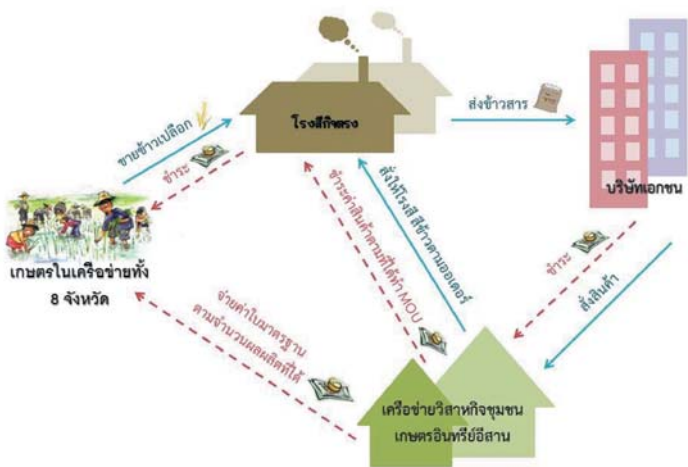
สินค้าที่จัดแสดงไว้ในร้าน

ตลาดส่งออกต่างประเทศ ผลผลิตอีกส่วนหนึ่ง คือสินค้าที่ส่งออกต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวหอมมะลิ 105 แปรรูปโดยโรงสีกิจการตรง ที่อำนาจเจริญ ซึ่งเป็นโรงสีที่ยอมรับเงื่อนไขของกลุ่มโดยการทำ MOU ร่วมกัน ซึ่งเงื่อนไขหลักคือ โรงสีผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานความปลอดภัยในขั้นตอนการแปรรูปจากบริษัท BCS OKO Garantie GmbH, Germany แล้ว โดยการแยกสีข้าวล้างหัวสีข้าวทุกครั้งก่อนสีข้าวของเครือข่าย และแยกโกดังเก็บข้าวของเครือข่ายไม่ให้ปนกันกับข้าวทั่วไป นอกจากนี้ โรงสียังยอมรับเงื่อนไขการคืนกำไรบางส่วนให้กับเครือข่ายฯ

ในการทำ MOU จะเป็นการทำร่วมกัน 3 ฝ่าย ทั้งเครือข่ายฯ ซึ่งเป็นผู้ผลิตข้าว บริษัทลูกค้าซึ่งเป็นผู้ซื้อข้าว และโรงสีซึ่งเป็นผู้แปรรูปข้าว โดยใน MOU จะกำหนดภาระหน้าที่ทั้งหมดของเกษตรกร กระบวนการจะเริ่มตั้งแต่เครือข่ายฯ รวบรวมข้าวที่สมาชิกผลิตได้ทั้งหมด ส่งให้โรงสีกิจการตรง โรงสีจะรับซื้อข้าวทั้งหมดไว้ในราคาสูงกว่าท้องตลาด 2-2.50 บาทต่อกิโลกรัม เพื่อที่เครือข่ายฯ จะได้นำเงินส่วนที่โรงสีจ่ายมาก่อน ไปจ่ายเป็นค่าข้าวให้กับเกษตรกรผู้ผลิตข้าว จากนั้นโรงสีจะเก็บข้าวไว้ในโกดัง และจะทยอยสี พร้อมทั้งทำหน้าที่ส่งข้าวตามออเดอร์ที่เครือข่ายฯหาไว้ล่วงหน้าแล้ว 1 ปี เมื่อลูกค้าโอนเงินค่าข้าวให้กับเครือข่ายฯ ตามที่ตกลงกันแล้ว (ตามราคาที่โรงสีและเครือข่ายฯเรียกร้อง เช่น โรงสีกำหนดราคาไว้ที่กิโลกรัมละ 30 บาทและเครือข่ายฯกำหนดค่าดำเนินการไว้กิโลกรัมละ 5 บาท ลูกค้าจะต้องโอนเงินค่าข้าวสารเป็นกิโลกรัมละ 35 บาท) เครือข่ายฯจะเป็นผู้จัดสรรเงินส่วนนี้ โดยหักค่าดำเนินการ 3-5 บาทต่อข้าวสาร 1 กิโลกรัม (ซึ่งแบ่งเป็นค่าทำการตลาด ค่าตรวจประเมินแปลงผลิต ค่าบริหารจัดการของเครือข่ายฯ และปันผลให้เกษตรกรอีก 1 บาท)

หลังจากหักค่าดำเนินการและกำไรต่างๆ ให้กับเครือข่ายฯ แล้ว เครือข่ายฯ จะโอนเงินที่เหลือให้กับโรงสี ซึ่งเป็นจำนวนตามที่โรงสีได้เรียกร้องไว้ในคราวแรก ตามข้อตกลงใน MOU

แผนภาพแสดงการดำเนินการร่วมกันระหว่างเครือข่าย/ผู้ผลิต ลูกค้า และโรงสี

สิ่งที่เอื้อให้การดำเนินการกระจายสินค้าสำเร็จ

- * ทั้งเครือข่ายฯ ซึ่งเป็นผู้ผลิตข้าว โรงสีซึ่งเป็นผู้แปรรูปข้าว และบริษัทลูกค้าซึ่งเป็นผู้ซื้อข้าว มีการปฏิบัติตามข้อตกลงใน MOU ที่ได้กำหนดภาระหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้อย่างเคร่งครัด
- * การให้ความสำคัญกับการรักษาคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยในทุกขั้นตอนของการแปรรูป การบรรจุภัณฑ์ และการขนส่ง
- * การออกแบบวางกลไกและขั้นตอนต่างๆ ให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ

ระบบการสื่อสารและประชาสัมพันธ์

เครือข่ายฯ ต้องรับผิดชอบผลิตจำนวนมากจากสมาชิกผู้ผลิตกลุ่มใหญ่ที่กระจายใน 8 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการกระจายสินค้าจำนวนมากเหล่านี้ต้องอาศัยการสื่อสารและประชาสัมพันธ์อย่างมาก ที่กว้างไกลสามารถเข้าถึงกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ และต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อเผยแพร่ทำความเข้าใจแนวคิดและเป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างการยอมรับและความเชื่อมั่นให้กับคนกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลุ่มให้สู่เป้าหมายที่วางไว้

วิธีการดำเนินงานการสื่อสารและประชาสัมพันธ์

เครือข่ายฯ มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านหลายช่องทาง ได้แก่

- * การร่วมกิจกรรมงานแสดงสินค้ากับหน่วยงานต่างๆ อยู่เป็นประจำ ทำให้กลุ่มได้สื่อสารแนวคิดและประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่ม ทั้งผ่านการพูดคุยและการทำป้ายประชาสัมพันธ์ และที่สำคัญคือการออกงานแสดงสินค้ายังทำให้กลุ่มมีโอกาสพบปะพูดคุย ไปจนถึงการตกลงทำการค้ากับบริษัทส่งออกหลายราย ซึ่งบางรายเป็นคู่ค้ากันมาจนถึงปัจจุบัน

- * การถ่ายทำ Mini Series สารคดีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไทย เพื่อเผยแพร่กระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์และกิจกรรมของเครือข่ายไปทั่วโลก นับเป็นการสร้างชื่อเสียงให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการปลูกข้าวหอมมะลิมาตรฐานอินทรีย์ส่งไปขายให้แก่ผู้บริโภคทั้งในอเมริกาและยุโรป

- * การประชาสัมพันธ์ผ่านฉลากสินค้า ซึ่งมีการให้รายละเอียดด้านต่างๆ เกี่ยวกับสินค้า เช่น รายละเอียดเกี่ยวกับสายพันธุ์ข้าว สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศในการเพาะปลูก คุณสมบัติเด่นทางด้านโภชนาการ วิธีหุงข้าวพันธุ์ต่างๆ ให้อร่อย เป็นต้น หรือการให้รายละเอียดเกี่ยวกับเครือข่าย ได้แก่ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ อีเมล เป็นต้น

* การสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงคู่ค้าและผู้บริโภค เช่น การจัดแถลงข่าวการลงนามในสัญญาซื้อขายข้าวอินทรีย์กับคู่ค้าจากต่างประเทศ เพื่อให้สังคม องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เป็นสักขีพยาน และถือเป็นการประชาสัมพันธ์เครือข่ายได้เป็นอย่างดี หรือการจัดกิจกรรมพาคู่ค้าและผู้บริโภคเยี่ยมชมแปลงผลิตข้าวอินทรีย์ และร่วมกิจกรรมการผลิตต่างๆ เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว เป็นต้น

ไม่เพียงเท่านั้น เครือข่ายฯยังได้รับความสนใจจากสื่อและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้สร้างสื่อให้กับเครือข่ายฯจำนวนมากเพื่อประชาสัมพันธ์ถึงศักยภาพของเครือข่ายฯในการผลิตข้าวอินทรีย์และการสร้างเครือข่ายการผลิตได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจสำหรับสังคมชาวนาอีสานที่ต้องการโอกาสในการพัฒนาเช่นนี้

นอกจากกิจกรรมดังกล่าว เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสานซึ่งได้ดำเนินการภายใต้หลักการพึ่งตนเองมาตลอด เป็นผู้ให้ต่อสังคมและเกื้อหนุนสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่ ได้ให้ความรู้แก่วิสาหกิจชุมชนอื่นที่มาศึกษาดูงาน โดยไม่คิดมูลค่าหรือไม่เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ จนได้รับการแต่งตั้งจาก สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบทจำเนียร สารระนาค (สจส.)

ภายใต้มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค (มจส.) ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ให้เป็นศูนย์ฝึกอบรมลูกค้ำ ธกส. และเป็นศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร สาขาจังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งแต่ปี 2555 ตลอดจนเป็นศูนย์ฝึกอบรมและดูงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยตามโครงการ “ชีววิถี” เป็นต้น

สิ่งที่เอื้อให้การสื่อสารและประชาสัมพันธ์สำเร็จ

การให้การสนับสนุนของหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ที่มีศักยภาพในด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ ที่ช่วยในการผลิตสื่อ กระจายสื่อ และการให้ความรู้คำแนะนำในการสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ให้แก่เครือข่าย

ข้อคิดและบทเรียนของการทำเกษตรอินทรีย์

* การมีเป้าหมายและแนวทางในการบรรลุเป้าหมายที่ชัดเจน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสานมีเป้าหมายในการเกษตรอินทรีย์ เพื่อส่งออกเป็นหลัก ได้ขอรับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับสากลเพื่อให้สามารถส่งไปขายได้ทั้งยุโรปและอเมริกา มีแนวทางในการดำเนินงานชัดเจน เช่น มีกฎ ระเบียบในการผลิต มีการจัดทำ MOU ระหว่างผู้ผลิต ผู้ซื้อและโรงสี เป็นต้น

* การดำเนินงานครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป และจำหน่าย รวมทั้งการมีกิจกรรมต่างๆ สนับสนุนให้งานสำเร็จ เช่น การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงผู้ผลิตและผู้บริโภค การเข้าร่วมกิจกรรมในงาน แสวงคืนสินค้าและงานเกษตรอินทรีย์ต่างๆ

* การบริหารงานที่มีความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการมีผู้นำที่มุ่งมั่น เสียสละ มีความสามารถในการบริหารและมีสมาชิกที่มุ่งมั่นรับผิดชอบ

บทสรุป

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน มีการรวมตัวจากการเข้าร่วมโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน และได้มีการเชื่อมโยงสร้างเครือข่าย ร่วมทำกิจกรรมต่างๆมาเป็นลำดับจนตั้งเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน ซึ่งปัจจุบัน มีสมาชิกทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสกลนคร มุกดาหาร ศรีสะเกษ มหาสารคาม บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ และนครพนม

โครงสร้างการบริหารเครือข่ายประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการดำเนินงาน โดยคณะกรรมการบริหารซึ่งประกอบด้วย ประธานเครือข่ายทุกจังหวัด มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย วางแผนการผลิต การตลาด การสื่อสาร และขับเคลื่อนธุรกิจของเครือข่าย ส่วนคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วยตัวแทนวิสาหกิจชุมชนจาก 8 จังหวัด จังหวัดละ 3 คน รวม 24 คน มีหน้าที่ในการส่งเสริม พัฒนา และควบคุมดูแลการผลิตของเกษตรกรให้เป็นไปตามมาตรฐาน คณะกรรมการบริหารมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง และวิสาหกิจชุมชนแต่ละจังหวัดทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาการผลิต ได้มีการกำหนดกฎ ระเบียบต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญเครือข่ายฯ มีระบบการจัดสรรผลประโยชน์คืนแก่สมาชิก โดยเครือข่ายฯ รับผิดชอบต่อผลผลิตของสมาชิกสูงกว่าราคาท้องตลาด แต่มีระดับราคาที่แตกต่างกันตามระดับของระยะเวลาการผลิตสินค้าอินทรีย์ และคืนกำไรแก่สมาชิกในรูปแบบอื่นๆ เช่น เงินเฉลี่ยคืน เงินปันผล เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายฯ มีทั้ง ผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกตลาดต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 105 ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายภายในประเทศ เช่น ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมนิล ข้าวหอมมะลิแดง และผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ผงจมูก ข้าวไรซ์เบอร์รี่ น้ำมันรำข้าว แป้งโดนต์ ในการผลิตกลุ่ม/เครือข่ายให้ความสำคัญ การลดต้นทุนการผลิต ทั้ง ลดต้นทุนปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ข้าว และแรงงาน รวมทั้งการ

รักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ สินค้าของกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ระดับสากลจาก EU และ USDA สมาชิกในกลุ่ม/เครือข่ายมีการปฏิบัติตามกฎ / ระเบียบที่วางไว้ นอกจากการตรวจสอบของหน่วยงานที่ตรวจรับรองแล้ว กลุ่มเครือข่ายยังมีผู้ตรวจสอบภายในด้วย โดยผู้ตรวจสอบภายใน 1 คนรับผิดชอบตรวจแปลงเกษตรกร 20 คน และหากพบว่าเกษตรกรรายใดทำผิดกฎระเบียบที่กำหนด เครือข่ายมีบทลงโทษโดยไม่ให้ผ่านทั้งกลุ่ม

ในการกระจายสินค้าภายหลังจากที่เครือข่ายฯ ได้รวบรวมผลผลิตของสมาชิกแล้วเครือข่ายฯ จะแบ่งผลผลิตเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ส่งขายตลาดภายในประเทศ มีช่องทางทางการตลาดหลายช่องทาง เช่น ผ่านงานแสดงสินค้า ขายเป็นร้านในเมืองร้อยเอ็ด ขายให้ลูกค้าประจำรายใหญ่ และส่วนที่ส่งออกต่างประเทศ ซึ่ง เครือข่ายฯ ได้มีการทำ MOU ระหว่าง เครือข่ายฯ โรงสี และผู้รับซื้อ ที่มีการกำหนดขั้นตอน และบทบาทหน้าที่ไว้ชัดเจน

สำหรับการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ เครือข่ายฯ มีการประชาสัมพันธ์หลายช่องทาง เช่น การร่วมกิจกรรมงานแสดงสินค้ากับหน่วยงานต่างๆ การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงผู้ผลิตและผู้บริโภค การถ่ายทำ mini series และการประชาสัมพันธ์ผ่านฉลากสินค้า

บทเรียนการทำเกษตรอินทรีย์สรุปได้ว่า ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้สำเร็จนั้นต้องมีการกำหนดเป้าหมาย และแนวทางในการบรรลุเป้าหมายให้ชัดเจน ต้องมีการดำเนินงานที่ครบวงจรตั้งแต่ การผลิต การแปรรูป การจำหน่าย และมีกิจกรรมต่างๆ ที่สนับสนุนให้งานสำเร็จ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่มีความโปร่งใส มีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งความเสียสละ มุ่งมั่นของผู้บริหาร และสมาชิก

ที่ปรึกษา

รศ.บำเพ็ญ เขียวหวาน

รศ.ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ

ผู้เรียบเรียง

ดร.รณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล

ดร.นันทา บุรณะธนัง

นางฐวนันท์ พานิชโยทัย

นางสาวธนพร ศรีสุกใส

พิมพ์ครั้งที่ 1

พฤษภาคม 2557

จำนวนพิมพ์

500 เล่ม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)

จัดพิมพ์โดย

โครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านเกษตรปลอดภัย

ด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่าน ICT ศูนย์จัดการทรัพยากร

เพื่อท้องถิ่น ห้อง 1610 อาคารบริหารชั้น 6

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ตำบลบางพูด

อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

โทร.0-2503-7777 ต่อ 8083 มือถือ 081-964-2969

พิมพ์ที่

บริษัทนิเวศธรรมดาการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด

202 ซอยกรุง 57 แขวงยานนาวา เขตสาทร

กรุงเทพฯ 10120

กรณีศึกษา

การทำเกษตรอินทรีย์

ของ

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสาน

อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด

โครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านเกษตรปลอดภัยด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่าน ICT
ศูนย์จัดการทรัพยากรเพื่อท้องถิ่น (CRC) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ภาคีเครือข่าย และ สสส.

คำนำ

โครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านเกษตรปลอดภัยด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (เรียกชื่อย่อว่า “โครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้านเกษตรปลอดภัยผ่านICT”) ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) เป็นเวลา 3 ปี (2556/2557-2558/2559) สำหรับปี 2556/2557 เป็นการดำเนินงานเป็นปีแรก โดยมีพื้นที่นำร่องเข้าร่วมดำเนินงานจำนวน 42 กลุ่ม ซึ่งโครงการฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการดำเนินงานในปีแรกมีหลายกลุ่มที่สามารถเป็นต้นแบบในการดำเนินงานด้านเกษตรอินทรีย์แก่กลุ่มอื่นๆหรือองค์กรต่างๆได้ จึงได้ดำเนินการศึกษาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสานอ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด โดยรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลเป็นเอกสารดังรายละเอียดตามเอกสารที่ปรากฏในเล่มนี้แล้ว

โครงการฯ จึงขอขอบคุณกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์อีสานที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการเรียบเรียงครั้งนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งดร.รณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล และเครือข่ายที่ให้การต้อนรับในการพูดคุย เก็บรวบรวมข้อมูลและดูงานกิจกรรมของเครือข่ายเป็นอย่างดี นอกจากนี้ดร.รณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล และคุณขจีรัตน์ เสาวสิงห์ ยังได้กรุณาให้ข้อมูลเพิ่มเติมและตรวจต้นฉบับในการเรียบเรียงครั้งนี้ ทำให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สุดท้ายโครงการฯขอขอบคุณคณะผู้เรียบเรียงที่ได้กรุณาดำเนินการจนสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี โครงการฯ หวังว่าเอกสารเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจงานด้านเกษตรอินทรีย์ต่อไป

โครงการการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้าน
เกษตรปลอดภัยผ่าน ICT
พฤษภาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
ประวัติและความเป็นมา	1
สถานที่ตั้ง	2
โครงสร้างการบริหาร	3
การเข้าสู่เกษตรอินทรีย์	7
ระบบการผลิตและการจัดการกลุ่ม	8
ระบบมาตรฐานความปลอดภัย	16
ระบบการกระจายสินค้า	18
ระบบการสื่อสารและประชาสัมพันธ์	22
ข้อคิดและบทเรียนการทำเกษตรอินทรีย์	24
บทสรุป	25